DE AUTONOMIE DER BIJZONDERE SPAARBANKEN.

F. LEPELLETIER, Professeur d'Économie politique à la Faculté libre de droit de Paris. Les Caisses d'Épargne (Paris, 1911) blzz. 240.

De stelling, in het, in hoofde dezes vermelde, werk verdedigd, wordt het best, in des schrijvers eigen woorden, weergegeven.

Zij luidt: „Ongetwijfeld, is het vóór alles noodig, dat „de kapitalen, in de spaarbanken verzameld, niet blootgesteld „zijn aan onherstelbare verliezen, des te pijnlijker, naardien „zij den eenigen rijkdom uitmaken van hen, die ze met moeite „hebben bijeengegaard. Richten zich de spaarbanken uiteraard „meer in het bijzonder tot kleine kapitalisten en kleine „handwerkers, dan moeten zij alle menschelijke waarborgen „bieden voor verstandig beleid en behoud der bedragen, „welke zij vrucht hebben te doen dragen. Vandaar, voor de „overheid, de plicht om over den gang en de werkwijze van „deze instellingen een waakzaamheid en een toezicht uit „te oefenen, vrij van benepenheid, maar degelijk ingericht, „ten einde te voorzien en te beletten kwaadwillige verspilling „en gevaarlijke speculatie.

„Daarnevens echter vergete men niet, dat de rol dier „instellingen zich niet beperkt tot het verschaffen aan spaar- „zame personen van een middel om hunne inkomsten te „vergrooten, door het verkrijgen van een min of meer „hooge rente, en dat tot niets nut is de menigte bespaarde „kapitalen op te zuigen, indien diť geschiedt om ze, schier „onvruchtbaar te bergen in de Staatskassen, die, groote „winsten dervend, treden in de plaats van de kous der „spaarders. Opdat zij, in socialen zin, nuttig zijn, behooren „de spaarbanken geheel de gemeenschap in staat te stellen „voordeel te hebben van de opzuiging, die zij bewerk-

„stellingen en daartoe is onvermijdelijk noodig, dat zij eene „zeer groote vrijheid genieten in de verdeeling der sommen, „waarover zij de beschikking hebben, tusschen alle beleggingen, bij machte om, met voldoende waarborg, een „voldoend loon en een gemeen belang te bieden. Vandaar „de verplichting, voor den wetgever, om aan hun initiatief „de grootste plaatsruimte te laten en om zoover mogelijk uit „te breiden de grens, binnen welke zij zich kunnen bewegen „voor de belegging hunner fondsen, die, bijna uitsluitend, „afkomstig van volksspaarzaamheid, nuttiger bestemming „niet kunnen hebben, dan bij te dragen tot de ontwikkeling „van solidariteit, van weldadigheid, of van algemeen belang, „om hen heen ondernomen, of waarbij het volk, in zijn „geheel, te steunen en te bevorderen belang heeft (14).”

Het zou mij niet verwonderen, indien deze opvatting van den beleggingsplicht der spaarbanken menigen lezer even nieuw als stoutmoedig voorkwam. Op den man af gevraagd, zou men als de meest gangbare meening wel vinden, dat, gelijk de spaarders hebben opgepot, de spaarbank eveneens heeft te doen, met dien verstande, dat zij, naast deze hare hoofdtak uitsluitend en alleen uit te zien heeft naar de veiligste en meest rentegevende belegging, waarin, op hunne beurt, de spaarders door renteuitkeering hun loon vinden. Naar die zienswijze, wordt de schatkist de meest natuurlijke vergaarbak en het staatsfonds de zekerste aankoop van het kapitaal der spaarbank.

Ook al wordt op den eisch van veiligheid niets afgedongen, heeft men, tien tegen een, kans een volledig scepticisme te vinden voor den zooeven aangeduiden socialen werkkring der spaarbank. Plaatst men zich, bij voorkeur, op des spaarders individueel standpunt, dan is de verleiding groot om ook de tusschenkomst der spaarbank, als geheel, uitsluitend op te vatten in individualistischen, dat is anti-socialen zin. Alsdan, heeft zij te letten op haar plicht jegens den spaarder, en voor elke andere bemoeiing de oogen te sluiten. De niet slechts verklaarbare, maar volkomen logische slotsom dezer zienswijze is, dat belegging in staatsfondsen of daarmede gelijkstaande waarden, voor de spaarbank, de eenig raadzame is. Hoogstens kan de soliditeit daarvan, naar bedoeld oordeel, door fondsen van provincie of gemeente worden geëvenaard

en is men bereid tot de concessie dat fondsen, door den Staat gewaarborgd, evenzeer in aamerking kunnen komen. Onderzoek echter naar de soliditeit van andere waarden, met industrie of handel, in het gemeen, met de bronnen van volkswelvaart in verband staande, blijft uitgesloten, terwijl aan eene hulpvaardigheid, die geenszins onvruchtbaar behoeft te zijn, zelfs niet wordt gedacht.

Voor het gevaar dezer bekrompen eenzijdigheid sluit men het oog. Heeft de spaarbank haar kapitaal vastgelegd in staatsfondsen, zij kan in ongelegenheid raken, doordien het haar moeilijk valt aan tijden van crisis het hoofd te bieden. Het eerste gevolg van dergelijke buitengewone omstandigheden pleegt te zijn een volkspaniek, die schier onmiddellijk het karakter aanneemt van een run op de spaarbanken: of zelfs — wij waren er getuigen van — de biljetten der Nederlandsche Bank met wantrouwen bejegt. Den afloop van dit geding van Kous contra spaarbank zou men schouderophalend — tegen domheid kampen zelfs de goden te vergeefs — kunnen afwachten, ware het niet, dat of de Staat of de spaarbank er de dupe van worden kon. Het eerste is het geval, wanneer groote massas fondsen te gelijk te gelde gemaakt en daardoor de koers gedrukt, mitsdien het staatscrediet benadeeld wordt.

Het tweede, wanneer de spaarbank, uithoofde van beleening, eene hooge rente zich getroosten moet. Wordt, van beide gebeurlijkheden, als geneesmiddel aangewezen eene statutaire bepaling van tijdsruimte tusschen aanvragen en voldoening van terugbetaling, het schijnt even erg als de kwaal. Precies dezelfde beweegreden voor onverwijld terugvordering heeft de spaarder, als de Bank heeft voor tijdelijke terughouding. Derhalve zou het eerste gevolg van haar hulpmiddel zijn, dat het haar eigen crediet ondermijnt.

Het is de verdienste van Lepelletier, dat hij niet enkel, bij wijze van redeneering, getracht heeft in het licht te stellen het juiste inzicht in den beleggingsplicht der spaarbanken. Veeleer, heeft hij den weg der ervaring ingeslagen, aan de hand van onwraakbare officieele statistische bescheiden, schouw gehouden over de bijzondere spaarbanken der voornaamste volken en daaruit de lessen getrokken, die, bij de hanteering der belegging, tot richtsnoer moeten dienen.

Hij zelf geeft dit oogmerk als volgt aan : „Hebben de wetgevers, „in de verschillende landen, voor inrichting of reglementeering „dezer zoo nuttige instellingen altoos zich laten leiden door „de deugdelijke beginselen, — dit wenschen wij in de „navolgende studie te onderzoeken. Zonder het uitgebreide „onderwerp te willen uitputten, stellen wij ons voor „te ontvouwen de wezenlijke kenmerken der verscheidene „behandelingen, gebruikelijk bij de voornaamste volken en „door vergelijking van de verkregen uitkomsten, te vinden „het richtsnoer van de beste inrichting, welke men overal „verwezenlijkt zou willen zien" (16).

Ik heb gemeend, dat dit onderzoek, ook voor ons land, met zijne grootere en kleinere bijzondere spaarbanken, nut hebben kan en stel mij derhalve voor, aan de hand des schrijvers, doch natuurlijk beknopter dan hij deed, de aandacht te vestigen op de voornaamste zijner leidende denkbeelden, gerugsteund door de daarmede practisch verkregen ervaring. Hoezeer het onderwerp kan geacht worden aan de orde te zijn, moge blijken uit het feit, dat de deutsche „Verein für Sozialpolitik" schier gelijktijdig met den schrijver (1912), heeft in het licht gegeven: „Untersuchungen über das Volkssparwesen" vervat in deel 136, 137, 1^e 2^e en 3^e ged. (1912 en 1913, Munchen, Leipzig).

Het 3^e gedeelte van deze monographieën behelzende verzameling is gewijd aan de „Spaarbankenwetgeving in de voornaamste Staten" behandelt echter, behalve de Staten van het deutsche rijk, slechts Frankrijk, Zweden en Bohemen. Aan bronnen alzoo faalt het niet. Alles gelijkstaande evenwel, koos ik, als wegwijzer, den franschen staathuishoudkundige, én om den wille der beknoptheid én om de spreekwoordelijke klaarheid zijner taal. Het is te doen om geldbelegging, een thema, zoowel in zijne lettergrepen als in hare samenstelling, zoo materialistisch mogelijk. Gold het een wijsgeerig theoreem, allicht zou ik aan een deutschen gids de voorkeur gegeven hebben.

I.

FRANKRIJK.

Wij beginnen met het vaderland van den schrijver, dat wel het leeuwendeel zijner belangstelling, (ongeveer de helft van

het werk), doch, wat het spaarwezen betreft, geenzins zijne goedkeuring geniet.

In 1818 werd, voor het eerst, de Caisse d'épargne de Paris opgericht. Zij werd eng verbonden aan de schatkist, want eene andere belegging dan in staatsfondsen kende men niet. Desnietemin vond zij, bij de overheid, niet een goed onthaal. Liever dan als bijzondere instelling, zag men haar verbonden, hetzij aan de staatsbank of aan de consignatiekas. Eens opgericht, vond zij navolging in tal van steden. Allerwege evenwel, ging de belegging denzelfden weg op.

Tot de oprichting der spaarbank, werd een machtiging vereischt, waarmede men, ten einde het vertrouwen des volks te winnen, hoe langer hoe minder vrijgevig werd. Men eischte een eigen vermogen der spaarbank, waarvan de renten groot genoeg moesten zijn om de uitgaven grootendeels te dekken.

Reeds na een tienjarig bestaan der spaarbanken, kwam de grondfout der beleggingswijze aan het licht, en zag men zich genoodzaakt paal en perk te stellen aan hare lasten. Men begon, in 1829, voor de inlagen, een grens te stellen. De organieke wet van 5 Juni 1835 plaatste de spaarbanken onder scherp staatstoezicht, en legde haar de verplichting op om jaarlijks aan de Kamers verslag van hare werkzaamheden te doen. Deze centralisatie had ten gevolge, dat de spaarbanken niets anders waren dan organen van tusschenkomst, tusschen inleggers en schatkist.

Desnietemin wonnen zij veld, en jaarlijks werd de staatschuld jegens haar vergroot. In rekening-courant met de consignatiekas, in stede van met de schatkist, geplaatst, erlangden de spaarbanken in geen enkel opzicht meer autonomie of vrijheid, terwijl de verantwoordelijkheid van den Staat niet verminderde. In geval van een crisis, liep, door plotselinge opvragingen, het staatscrediet gevaar. Die gebeurlijkheid trachtte men te voorkomen, door, in 1845, den maximum-inleg te verlagen.

Inderdaad, bracht 1848 de gevreesde paniek, die de fouten van het stelsel in het volle licht plaatste. Allerlei maatregelen van wetgeving moesten worden bedacht, ten einde de opgewonden gemoederen kalmte te doen herwinnen. Na afloop der crisis, keerde het vertrouwen terug. Daarmede echter tevens,

het gevaar van buitensporige toeneming der staatsschuld. Nu beproefde men het met beperking van den uitbetalings-termijn na opvraging. Dezelfde wet van 30 Juni 1851, die dit voorschreef, verordende nauwlettend staatstoezicht op het beheer en de comptabiliteit der spaarbanken. Alles, ten einde haren gestadigen vooruitgang, na de crisis hernieuwd, te begrenzen. Intusschen, hoezeer zij in aantal waren toenomen, de volksbehoefte was nog geenszins bevredigd.

De oorlog van het jaar 1870 bracht eene nieuwe crisis, en voor de spaarbanken, de bekende bezwaren, die men wederom, door wettelijke maatregelen, trachtte te ondervangen. De noodzakelijkheid daarvan kan men afleiden uit het feit, dat de Staat, toen, 695 millioen frs. schuldig was. Ditmaal viel de oorspronkelijke fout zoozeer in het oog, dat, na afloop van den oorlog, men bedacht was op radicaal herstel. De poging slaagde niet, doch had ten gevolge de vestiging, in 1881, van een Postspaarbank. Onverminderd echter bleef de buitensporige opeenhooping van de fondsen der spaarbanken in de schatkist. In één jaar tijds, December 1882, waren dezen 1.745.757.857. fr 28. aan hare inleggers schuldig, welk cijfer, in 1892, tot 3.218.926.000 frs was gestegen.

Ondanks den aandrang van velen om, ter verlichting van den zwaren last voor den Staat, den spaarbanken meer vrijheid van belegging te verleenen, bleef men, in gouvernementele kringen, in het oude spoor. Binnenlandsche oorzaken hadden echter een stormloop op de spaarbank veroorzaakt, waardoor niet minder dan een milliard francs terugbetaald worden moest. Deze aanschouwelijke voorstelling der gevaren, voor den Staat voortvloeiende uit het beginsel, dusver in zwang, had ten gevolge, dat men, in de, nog heden ten dage, geldende wet van 20 Juli 1895, ietwat grootere gedeeltelijke en gereguleerde vrijheid van belegging toekende. In vollen vrede, ontstond evenwel opnieuw een crisis, die aantoonde, dat de wet van 1895 „op verre „na niet geeft geheel de wenschelijke zekerheid aan de in- „leggers en aan den Staat zelve.” (47) Zonder het grondbeginsel voor de belegging te laten varen, zocht men palliatieven aan de zijde der inlagen, die nutteloos bleken. Des schrijvers slotsom is dan ook: „Niet te veel kan herhaald „worden, dat het ware, het eenige middel om de gevaren

„voor de verantwoordelijkheid van den Staat te ontwijken, „gezocht moet worden, in herziening van de belegingsmethode „en niet, in beperking van de gezonde en normale beweging „der volksspaarzaamheid, waarvan de gestadige ontwikkeling „een gelukkig maatschappelijk verschijnsel, en een waarmerk „van regelmatig en gestadigen vooruitgang is.” (89)

Overgaande tot het buitenland, onderscheidt de schrijver, voor de bijzondere spaarbanken, tot welke hij zich bepaalt, vier stelsels, waaraan hare inrichting zijn onderworpen.

Het eerste, in Engeland gevolgd, hernieuwt al de fouten nopens de belegging der spaarbankfondsen, in Frankrijk begaan. Door middel eener strenge reglementeering en nauwlettende beperking van de bevoegdheid tot het gebruik dier fondsen, worden zij, door de staatskas, grootendeels, zoo niet geheel, opgezogen.

Het tweede stelsel, in België in zwang, vereenigt, op gelukkige wijze, de staatsvoogdij en de vrijheid der banken. De autonomie der bijzondere instellingen is schier volkomen. Zelfs de staatsbank heeft zekere mate van vrijheid van belegging harer bezitting.

Spanje en Portugal volgen het derde stelsel, waardoor in het geheugen wordt geroepen het denkbeeld, dat aanleiding gaf tot de invoering der spaarbank, als zoodanig. Aldaar, is zij namelijk verbonden aan de bank van leening en dient om deze in staat te stellen, tot haren werkkring.

Het vierde stelsel eindelijk is, in de groote meerderheid der beschaafde staten: Denemarken, Zweden, Noorwegen, Nederland, Duitschland, Oostenrijk, Zwitserland, Italië, Vereenigde Staten van Noord-Amerika in toepassing. Het kenmerkt zich, door de onafhankelijkheid der spaarbanken van het staatsgezag, nopens hare belegging. „Moge de wet „al tusschen beide komen, zij heeft niet ten gevolge, dat „het initiatief der spaarbanken wordt gestuit, noch de strekking, „dat zij het vervangt. Veeleer, regelt zij dit initiatief, door „algemeene, bijwijken zeer ruime regelen te stellen, binnen „de perken waarvan de banken zich bewegen met eene „vrijheid, groot genoeg om, op nuttige wijze, aan plaatselijke behoeften zich aan te passen” (115).

ENGELAND.

De spaarbanken zijn het aanzijn verschuldigd aan Bentham, wiens Frugality Bank, in 1797 opgericht, snel elders navolging vond. Oorspronkelijk volkomen vrij, in haar beheer, trokken zij, in aantal toegenomen, gaandeweg de aandacht der overheid. Onder voorwendsel van toezicht op banken van twijfelachtige soliditeit, werd, in 1819, ~~der~~ ~~eerste~~ stap gezet op een weg, die uitliep op al gestrenger gebondenheid.

Palma sub poudere crescit, kan ook hier worden gezegd, want de druk, van boven, verhinderde den bloei der spaarbanken niet; het land werd met haar overdekt. Ongelukkig, werden enkele harer het slachtoffer van roekeloosheid, of misdrijf in het beheer. Ook deden, aan den anderen kant, de gewone nadeelen van al te nauwe staatinmenging zich gevoelen. Beide oorzaken deden Gladstone, in 1858, besluiten tot een enquete, als middel van redres.

Hare slotsom was, dat de ongelegenheid, waarin het spaarwezen verkeerde, te wijten was aan achteloosheid, in het beheer en misdaad der rekenplichtigen, geenszins, aan misbruik der vrijheid van belegging. Ook het staatsbeheer, waarvoor evenwel belangrijke bedragen verdonkeremaand waren, ging niet vrij uit. Men had de spaarbankfondsen niet afzonderlijk gehouden, maar met de overige staatsschulden vermengd. Ten gevolge daarvan zou, had men het geheele bedrag der inlagen moeten terugbetalen, het koersverschil een deficit van ongeveer 110 millioen frcs., opgeleverd hebben.

De, door Gladstone, in 1861, opgerichte Postspaarbank, moest, door hare mededinging, deze gebreken verhelpen. Inderdaad, deed deze zich sterk gevoelen, ten nadeele, niet der allereerste, maar wel van kleinere banken. Ook al werden deze ~~deze~~ deugdelijk beheerd, verdwenen zij, de eene na de andere, door gemis van personen, willens, om de op hen gelegde groote verantwoordelijkheid van staatswege, te aanvaarden. In dertig jaren tijds, waren 400 banken opgeruimd en was een tiental nieuwe opgericht.

Inmiddels, ging de wetgeving voort, met hare al meer klemmende voorschriften. Tijdens de gebeurtenissen in Transvaal, deden valsche geruchten eene paniek ontstaan.

Vervolgens; daalde de koers der consols aanmerkelijk, zoodat de waarde van de fondsen, die het onderpand der spaarbanken vormden, belangrijk verminderde. Een en ander gaf aanleiding tot het benoemen eener Staatscommissie, in 1902, die voor te stellen had een keuze tusschen renteverlaging aan de inleggers, of verruiming der vrijheid van belegging. Ook thans, koos men het eerste middel.

De motieven luiden saamgevat: „De verruiming der bevoegdheid van belegging berust op onjuist begrip der feiten. „Men verlieze niet uit het oog, zoo deed men opmerken, „dat de Staat de fondsen der spaarbanken als bankier en „niet als beheerder overneemt. Hij is den inleggers enkel „schuldig het bedrag hunner inlage en een rente, gelijk aan „die, welke de beste waarde der wereld, te weten, het crediet „der belastingbetalers van het rijk, afwerpt. Aan den anderen „kant, is het geenszins zeker, dat, plaatst men een deel der „fondsen van de spaarbanken in waarden, die hoogere rente „dan de consols geven, daarvan eene verhooging van „inkomsten het gevolg zijn zou. Immers, bewerkstelligt men „die plaatsing, op groote schaal, in fondsen, minder gemakkelijk „te verkoopen dan die, welke thans vertegenwoordigen het „bezit der spaarbanken, dan zou waarschijnlijk noodig „worden de vorming van eene reserve, in goud, die harerzijds „ten gevolge zou hebben zeker verlies van inkomsten" (122). Mitsdien, werd, door de britsche staatslieden, het enge verband tusschen spaarbank en Staat gehandhaafd, als regel, met uitzonderingen op geringe schaal en van benepen omvang.

Onder den invloed der openbare meening, door tallooze klachten gewekt, bracht de wet van 1 Augustus 1904 slechts eenige verlichting. Volgens haar, mogen de beheerders der spaarbanken, met de fondsen, van hare reserve, terreinen koopen of gebouwen doen oprichten, voor een doel in haren geest. De bedragen, voortspruitend uit verkoop, ruil of erfpacht dier terreinen, moeten, onder aftrek van onkosten, worden ter hand gesteld, aan de administratie der openbare schuld, om bij de reserve te worden gevoegd. Hoe eene fusie van spaarbanken tot stand te brengen zij, verordent de wet evenzeer. Eindelijk, kunnen enkele beleggingen, mits de administratie der openbare schuld daarin gekend zij en daartoe verlof verleend hebbe, tot speciale doeleinden

dienen. Dan echter, moet de spaarbank dagelijks geopend zijn en haar dadelijk opvorderbaar inleggeld minstens 200.000. pond bedragen.

Het innig verband tusschen Staat en spaarbank heeft, aan gene, gelijk aan deze zijde van het Kanaal, hetzelfde bedenkelijk gevolg gehad. Uithoofde van inleggelden, in bijzondere banken, is de Staat thans (in 1909) meer dan een milliard frs. schuldig, behalve 61 millioen rente op naam der banken gesteld. Over het algemeen, heeft de Postspaarbank het aantal bijzondere banken sterk doen verminderen, behalve in Schotland, waar zij in bloeienden toestand verkeerden.

BELGIE.

Alleen hier, vindt men het stelsel van staatsverband, vereenigd met vrijheid van belegging. Bij organieke wet van 16 Maart 1865, werd de Caisse générale d'épargne et de retraite opgericht, ten nauwste aan staatstoezicht onderworpen en toch in het genot van zekere autonomie, met betrekking tot de belegging. De wetgever van 1865 had namelijk ten doel zich gesteld: „de groote menigte plaatsingen te „verzekeren, op zoodanige wijze, dat zij, in haar geheel, een „actief vormden met drieledig kenmerk: zekerheid der „belegging, gemakkelijke vervreemdbaarheid, voordeelige „compensatie van den verschillenden rentevoet der plaatsing” (145).

Van die belegging, bestaan twee soorten: tijdelijke, op korten, vaste, op langeren termijn. Tot de eerste, rekent men het disconteeren van wisselbrieven en orderbiljetten, voorschotten op handelsgoederen, of ceelen, voorschotten op binnen- of buitenlantsche staatsfondsen. De vaste plaatsing bestaat in den aankoop van staatsfondsen, van obligatiën van provincien of steden, in hypothecaire geldleeningen en in den aankoop van schuldbrieven van belgische maatschappijen, die, door middel van hare gewone hulpbronnen, sedert vijf jaren aan al hare verplichtingen hebben voldaan.

Sedert 1884, heeft de spaarbank echter een socialen werkkring voor zich geopend gezien. Zij is bevoegd een deel harer fondsen te besteden aan landbouwvoorschot. Vervolgens, werd haar verlof verleend om den woningbouw

voor werklieden te bevorderen. Eindelijk, sedert 1894, mag zij geldleeningen doen aan coöperatieve maatschappijen voor landbouwcrediet.

Belegging, in deze laatste richting, blijft evenwel eene uitzondering. Terwijl zij, voor de staatsfondsen, in verhouding tot het te plaatsen kapitaal, in 1909, was 53.44 pCt., bedroeg zij, voor de woningen 8.01 pCt. en voor den landbouw, in zijn geheel, 1.34 pCt. Een bewijs alzoo, dat het grondbeginsel der spaarbank: nauwe afhankelijkheid van het staatsgezag, om welke reden ook, haar stuwt in eene richting, die aan haar kapitaal eene gekunstelde en onvruchtbare bestemming geeft, ze onttrekkende aan behoeften, welke haar steun behoeven en verdienen. Dit is des te meer te betreuren, naardien de Caisse générale werkelijk de geheel vrije bijzondere spaarbanken het leven bemoeilijkt.

SPANJE EN PORTUGAL.

Uitsluitend hier, zijn de spaarbanken verbonden aan de banken van leening, in dier voege, dat de inlagen in de eerste, eene andere bestemming niet hebben, dan te worden uitgeleend aan personen, die tot de laatste zich wenden. Mocht ter plaatse, waar een spaarbank zich vestigt, eene bank van leening niet bestaan, dan, maar ook dan alleen, is eerst-gemelde verplicht haar kapitaal uitsluitend toe te vertrouwen aan de Consignatiekas. Feitelijk evenwel, storten de Spaansche spaarbanken (en evenzoo de Portugeesche) hun bezit in de kas der lommerds. De beide instellingen zijn gevestigd in hetzelfde gebouw en worden door dezelfde ambtenaren bestuurd.

Eerst sedert 1880, is hierin verandering gekomen. Men heeft toen namelijk veroorloofd de vestiging van zelfstandige spaarbanken, mits de banken van leening, ter plaatse, op eigen wieken drijven kunnen, en de spaarbank een middel hebbe om haar kapitaal veilig te beleggen. Van die bevoegdheid heeft een twintigtal banken gebruik gemaakt.

De uitkomst van het gevolgde stelsel is ten eenenmale onbevredigend. Nergens is het getal spaarbanken geringer, nergens neemt het getal der inlagen minder toe, nergens is de verhouding van inleggers en bevolking geringer dan in deze beide landen.

Hoe aanlokkelijk op zich zelve het denkbeeld zij, door de welgestelden, de behoeftigen te doen steunen, in economischen zin, heeft het stelsel een dubbel nadeel. Een jaarlijks aangroeiend kapitaal van inlagen kan niet opgeslorpt worden, door de vrijwel gelijk blijvende behoefte eener bank van leening, zoodat, voor het overige, de schatkist de toevlucht wordt.

Aan den anderen kant, levert de bank van leening, door de niet steeds gereede vervreemdbaarheid harer panden, geenszins de voor de, spaarbank noodige, veiligheid van belegging. In Spanje, kwijnt het spaarwezen dan ook, zoowel wat het getal inleggers, als wat de inlagen betreft.

II.

Tot dusver behandelde Lepelletier de landen, waarin het staatsgezag tot in bijzonderheden voorschreef, hoe te handelen met de belegging der fondsen van de spaarbanken. Wij zagen, dat van hare autonomie al bitter weinig overbleef, en de staatszorg veelal uitliep op het scheppen van een keurslijf van bepalingen, die de schatkist maken tot vergaarbak der gezamenlijke inlagen en de staatslasten verzwaarden.

Thans, gaat de schrijver, met kennelijke voorliefde over, tot behandeling der Staten, bij wier spaarwezen de lijnrecht tegengestelde gedachte op den voorgrond treedt. Geenszins is hier lichtvaardig omgesprongen met de zekerheid der belegging, die integendeel eerste voorwaarde is gebleven. Die zekerheid is evenwel niet alleen gezocht, in waarden, welke, door den Staat, zijn geschapen of gewaarmerkt, maar tevens gevonden, in deelneming aan bronnen van volkswelvaart: handel, landbouw, nijverheid, of bevordering van werken van liefdadigheid, in één woord, in het dienstbaar maken der spaarbank aan sociale doeleinden. Ook hier, volgen wij des schrijvers opsomming.

DENEMARKEN.

Vóór 1880, was het staatstoezicht op de, overigens algeheele, vrijheid van belegging vrij achteloos. Sedert, ontstonden

misbruiken, die den Staat het bestuur der spaarbank deden bewaken, zonder inmenging evenwel in haar beheer.

Van hare vrijheid, maken de spaarbanken gebruik, door de aanschaffing van allerlei binnen- en buitenlandsche waarden, openbare zoowel als bijzondere, aandeelen in en obligatiën van groote handels- en nijverheidsmaatschappijen, leeningen aan gemeenten, genootschappen, aan particulieren op hypotheek of pand.

De oude spaarbank van Kopenhagen, opgericht in 1820, heeft inlagen van 112 millioen frs. voor rekening van 114.985 spaarders en een reservefonds van 15 millioen frs. Hare portefeuille bevat eene ware staalkaart van waarden, afkomstig van openbare lichamen en bijzondere personen. Heeft deze veelzijdigheid van belegging de welvaart der spaarbank benadeeld?

„In geenen deele. Zij gaat gestadig vooruit, en wat meer „is, zij vindt het middel om telken jare steun te verleenen „aan eene menigte van liefdadigheidswerken, doordien zij „het overschot harer winsten toebedeelt aan kleinen en „onterfden, om zich heen verspreidend het verstandigste „en vruchtbaarste sociale werk: bemoeijng met opvoeding „en hulp, kinderen en grijsaards, zieken en gevangenen, „leerlingen en handwerkers, zuinigheidshaarden, en werk- „liedenwoningen, hospitalen en weldadigheidsbureelen, blinden „en gebrekkigen, zeelieden en militaire gewonden, allen „hebben deel aan hare vrijgevigheid, die somtijds, voor „ieder werk afzonderlijk, verscheidene duizenden fcs. be- „loopt” (169).

ZWEDEN.

Ook hier, wordt alleen de comptabiliteit der spaarbanken, van staatswege, bewaakt. In 1894 echter, hebben zij eene mededingster gekregen in de Postspaarbank. Dit neemt niet weg, dat haar aantal, in 1895, was 374, en hare gezamenlijke inlagen bedroegen 454.250.000 fcs. Tien jaren later, beliep haar bezit 837.116.000 fcs.

Van het fonds der spaarbanken in Stokholm en Gothenburg, krijgt de staatsschuld een zeer klein bedrag. Hoofzaak is leeningen aan landbouwers en depositos in rekening-

courant, eveneens, leeningen aan gemeenten, pandbrieven, obligatiën van spoorwegen, van steden en hypothecaire geldleeningen op gebouwen en grond.

NOORWEGEN.

Volledige vrijheid van belegging met staatstoezicht op bestuur, krachtens eene wet van 1887. De spaarbanken moeten echter hare statuten aan de goedkeuring der regeering onderwerpen. Zij is afhankelijk van de naleving van verschillende, de innerlijke inrichting betreffende, voorwaarden.

De spaarbank van Christiania heeft eene groote verscheidenheid van allerlei waarden, hetgeen haar niet belet deel te nemen aan sociaal werk. „Gelijk haar buur van „Kopenhagen deelt zij ieder jaar aanmerkelijke sommen uit „aan toevluchten voor kinderen, aan werken van opvoeding, „nachtverblijf, patronage van ontslagenen uit de gevangenis, „hospitalen, inrichtingen voor blinden enz.”

Haar voorbeeld wordt, door eene menigte geringere spaarbanken, gevolgd. Het gezamenlijk bedrag aan sociaal werk is te schatten op 500.000 frs. Desniettemin gaan zij gestadig vooruit. In 1880, was het getal inleggers 316.000; in 1895, beliep het 524.000 en steeg, naar de jongste telling, tot 752.000.

NEDERLAND.

Hoezeer ons andere bronnen ten dienste staan, moge, voor het minst, worden vermeld hetgeen de schrijver onder dit hoofd mededeelt. ¹⁾

Onze bijzondere spaarbanken zijn gemeenlijk op aan-deelen opgericht en geheel vrij van bemoeiing van staatswege. Het dividend, dat zij aan de aandeelhouders uitkeeren, is uiterst laag.

De minimum-inlage verschilt van 10 cents tot één gulden ;

¹⁾ Belangstellenden in cijfers, de spaarbanken betreffende, worden verwezen naar de Jaarcijfers voor 1913, waarbij echter op te merken valt (zie noot 1 blz. 144) dat niet meer dan omstreeks de helft der spaarbanken inlichtingen gaf: voor 1912, van de 52, slechts 28. Op dit punt, dat te denken geeft, kom ik terug.

de maximum-inlage van 1000 tot 3000 gulden; de rente van $2\frac{1}{2}$ tot 5 pCt.

Wat belegging betreft, genieten zij volkomen vrijheid. Gemeenlijk worden staatsfondsen of schuldbrieven van provinciën of gemeenten gekocht; evenzeer beleent men fondsen of geeft geld op hypotheek of pand. Een deel harer winsten wordt besteed aan werken van voorzorg of liefdadigheid.

De Rijkspostspaarbank, in 1881 opgericht, heeft den vooruitgang van het bijzondere spaarwezen niet belemmerd, wel enkele spaarbanken ten val gebracht.

De voornaamste spaarbank is die van Rotterdam. In April 1909, had zij 82.890 inleggers en 22.591.997 frs. inlagen. Na haar, komt die van Amsterdam, opgericht den 1^{en} Juni 1848, voor 25 jaren, en sedert, telkens verlengd. ¹⁾ In 1807, was zij 18.769.230 frs. schuldig aan 55.494 inleggers. Haar waarborgkapitaal is ingeschreven op het Grootboek. Daarvoor zijn uitgegeven aandeelen op naam en aan toonder. De laatsten zijn niet stemgerechtigd.

Een voordeelig saldo wordt besteed aan dividenden, van hoogstens 24 gulden per aandeel en tevens, in de tweede plaats, aan versterking van het reservefonds. Een deficit wordt, uit dit fonds, gedekt. Is dit niet voldoende, dan krijgen de aandeelhouders of minder, of in het geheel niet dividend. Allerlaatst hulpmiddel is het waarborgfonds; zoolang dit niet is aangevuld, door latere voordeelige saldo's, krijgen de aandeelhouders niet dividend.

De beleggingswaarden, krachtens statuten, worden vervolgens opgesomd en die van de spaarbank in den Haag, overigens gelijksoortig, vermeld. De Rotterdamsche spaarbank disconteert handelspapier en geeft voorschot op effecten.

DUITSCHLAND.

Het spaarwezen is hier het meest uitgebreid en een der factoren van 's lands welvaart. De meeste stichters van spaarbanken hebben begrepen, dat men de spaarpenningen der kleine lieden moet verbreiden, ten einde 's lands werk-

¹⁾ Achtereenvolgens zijn de statuten telkenreis 15 malen gewijzigd. De 1^e keer den 21ⁿ Januari 1858, de laatste maal den 23ⁿ Februari 1910.

zaamheid vruchtbaar te doen zijn. De wetgeving was daarin behulpzaam, doordien zij, wel is waar niet geheel achterwege bleef, maar zorgvuldig zich onthield van het maken van inbreuk op de vrijheid van beweging der banken, al zorgde zij, dat op dezen toezicht werd uitgeoefend.

Dienvolgens, zijn de spaarbanken op verschillende leest geschoeid en op onderscheiden wijze ingericht. Al naar gelang van de behoeften harer omgeving en de gewoonten der bevolking, vormen zij eene verscheidenheid van typen, die gaat van volstrekte autonomie, naar gestreng toezicht, ja zelfs naar staatswaarborg.

In 1765, werd, in Brunswijk, de eerste spaarbank opgericht, een voorbeeld, dat al meer navolging vond. Volgens de jongste statistiek, zijn 2.801 spaarbanken, in het Rijk, in functie. Het aantal boekjes bedraagt 19.291.320 met 13.920.610.000 mark inlagen. Het getal hulpkantoren is omstreeks 5000. Vlak na de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, komt Duitschland, wat het bedrag der inlagen betreft. In dit opzicht, overtreft het alle volken van Europa.

Opmerking verdient, dat de duitsche spaarbanken, veelal niet door bijzondere aanstichting zijn opgericht. Evenmin danken zij het aanzijn aan den Staat, die zelfs een Post-spaarbank niet heeft gevestigd. Gemeenlijk, zijn zij het leven verschuldigd aan openbare lichamen: provincie, gemeente, district, tot welke zij dan ook in nauwe betrekking zijn geplaatst.

De vrijheid, die de, nevens deze bestaande, bijzondere spaarbanken genieten, toont, dat de haar gelaten bewegingsruimte ze in staat gesteld heeft belangrijke middelen te verzamelen, en op groote schaal, om zich heen, openbaar nut te stichten. Doch ook de afhankelijkheid der openbare spaarbanken belet ze niet, in gelijke richting werkzaam te zijn, nu men de reglementeering niet tot een nauw sluitend keurslijf van bepalingen heeft gemaakt.

Als prototype voor de overigen, kan gelden de voet, waarop de Pruisische spaarbanken zijn ingericht, dagteekend van 1838. Men ging daarbij uit, van het beginsel van decentralisatie, dat zeer groote vrijheid laat en zich bepaalt tot een toezicht, waarborg voor de inleggers, doch voor de openbare finantiën een obligo niet scheidt, daarentegen

gelegenheid geeft, al het nut te stichten, waartoe men aanleiding vindt.

In het schema van oprichting, dat aan de overheid overgelegd worden en behelzen moet, in de eerste plaats, de methode van zekerheid van belegging, welke men zich voorstelt te volgen, behoeft geenszins de klemtoon te worden gelegd op staatsfondsen. Plaatsing in eerste hypotheeken op gebouwen of grond, obligatiën van spoorwegen, pandbrieven, fondsen van andere duitsche staten of van het Rijk is evenzeer geoorloofd. Zelfs maakt men niet bezwaar tegen iedere andere plaatsing, mits zij volledige zekerheid oplevert. Zoo is, in 1840, beleening op pand vergund. Ook staat men toe, dat op persoonlijk crediet, zelfs zonder borgtocht, voorschot gegeven worde. Het disconteeren van handelspapier, oorspronkelijk verboden, wordt thans aanbevolen, door de openbare machten. Ook mogen de spaarbanken aan de banken van leening gelden verstrekken, en sedert 1884, kan aan alle corporatiën, openbare of bijzondere, geleend worden, mits binnen bepaalden termijn geamortiseerd en een vierde gedeelte van het bezit der bank niet overschreden worde.

Het getal inlagen gaat steeds vooruit. In 1895, bedroeg het 4.345.500.000 mark. In 1900, steeg het tot 5.745.800.000 mark, en was, in 1908, verhoogd tot 9.571.380.000 mark, ten name van 11.842.692 inleggers.

Een nauwlettend toezicht wordt, door de overheid, uitgeoefend. Maandelijks, moet de Raad van bestuur eene balans der spaarbank, opmaken, en minstens eenmaal jaarlijks, wordt haar staat, van overheidswege, onderzocht.

Voor het overige, is het eigenlijke beheer der bank volkomen vrij.

OOSTENRIJK.

De spaarbanken zijn, in drie groepen, verdeeld, naar gelang zij opgericht zijn, door gemeenten, districten of particulieren. In allen gevalle, behoeven zij, tot die oprichting, keizerlijke machtiging en goedkeuring harer statuten. Noodig is verder een waarborgfonds, groot genoeg om mogelijke verliezen te dekken. Een regeeringscommissaris staat den Raad van

bestuur ter zijde. Hij houdt toezicht op naleving der statuten en vergewist zich van den staat van zaken.

Bovendien, moet iedere bank, telken jare, een verslag van haar beheer inleveren.

Voor hare belegging, genieten de spaarbanken overigens volkomen vrijheid. Evenals in Pruisen, komen daarvoor hypotheken, ook aan bijzondere personen, in aanmerking. Voor het disconteeren van wisselbrieven, wordt vereischt, dat zij drie bekende handteekeningen en slechts hoogstens zes maanden te loopen hebben. Enkele banken leenen op pand, beleenen titels of verstrekken voorschot op persoonlijk crediet. Roerende goederen en staatsfondsen werden ook gekocht, zonder daartoe verplicht te zijn. Aan credietinstellingen, andere spaarbanken, maatschappijen en coöperatieve vereenigingen wordt geld geleend. Gemeente- en hypotheccair crediet wordt bevorderd. Zij hebben derhalve eene groote verscheidenheid van plaatsing, waarvan de voordeelige de nadeelige compenseeren, doch haar lot is onafhankelijk van het openbare crediet, en in tijden van crisis, hebben zij, voor hare portefeuille, eene plotseling intredende waardevermindering niet te vreezen.

Ondanks de oprichting eener Postspaarbank, bedroeg, einde 1907, het aantal boekjes 3.860.935 en het bedrag der inlagen 4 milliard, 315 millioen mark. Deze cijfers hebben betrekking tot Oostenrijk alleen. In Hongarije, waar dezelfde beginselen werden toegepast, was, op hetzelfde tijdstip, het aantal inleggers 1.050.359, schuldeischers voor 1.578.000.000 mark.

ZWITSERLAND.

In 1787, werd, in Bern, een spaarbank opgericht, wier naam „Caisse des Domestiques" aanduidt tot welk publiek zij zich richtte. Hoezeer gesticht door particulieren, kreeg zij subsidie van staatswege, in den vorm van renteloos voorschot.

Gaandeweg werd het land met spaarbanken overdekt, met een werkkring, hetzij tot de stad, hetzij tot het kanton beperkt. Neuschatel b.v. had 32 bijkantoren, en in iedere gemeente een collector. In 1910, bestonden er 345. Tal van

andere instellingen evenwel stelt zich ten doel de spaarzaamheid aan te wakkeren. Dezen zijn ten getale van 1.045, waarvan de eigenlijke spaarbanken ongeveer een derde vormen.

Bedoelde mededinging verhindert niet, dat de eigenlijke spaarbanken 1.899.098 boekjes uitgaven, en 1.570.736.818 fcs inlagen hebben.

De wetgeving heeft, met de belegging, zich niet ingelaten. Eene bondswet bestaat daaromtrent niet, en evenmin, allereuwe, eene kantonnale wet. Waar deze laatste bestaat, bepaalt zij zich tot toezicht, dat groote ruimte van beweging laat. De spaarbanken hebben hare kapitalen niet in de schatkist te storten, zoodat zij de meest verschillende plaatsing opzoeken kunnen. Zij leenen geld op hypotheek, op pand en borgtocht, koopen waren, fondsen van eigen land of buitenland, aandeelen en obligatiën van spoorwegen, van banken, leenen aan gemeenten en kantons, geven gelden à deposito en bevorderen persoonlijk crediet. Soms nemen zij deel in werken van liefdadigheid en ondersteuning. Zoo heeft de Spaarbank van Genève renteloos ingeschreven voor 500.000 francs, ten behoeve van een oud-mannenhuus en kantonnaal hospitaal, aan de coöperatieve vereeniging voor werkliedenwoningen eene belangrijke som tegen lage rente geleend; eene kas van lijfrenten gesticht, subsidieert zij jaarlijks het Kantonale Ziekenhuus, en neemt zij deel aan de verbetering van werkmanswoningen en maatregelen van hygiëne voor de ongezonde stadswijken.

DE VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA.

In 1816, werd de eerste spaarbank, in Boston, opgericht. Die van New-York dagteekent van 1819. In 1875, waren er 771. Ten gevolge van eene crisis, misbruiken en daarmee samenhangende faillissementen op groote schaal, daalden zij, in 1880, tot 629. Dienvolgens, keerde de wetgeving zich tegen roekelooze speculatie en gewetenloos beheer, met het gevolg, dat, in 1892, het getal spaarbanken bedroeg 1059. Ongunstigen invloed had wederom de geldcrisis van 1893, die slechts 1012 spaarbanken liet bestaan, en uitgebreide Staten er zonder liet.

De wetgeving van New-York was de eerste, die maat-

regelen verordende, ter bescherming van de belangen der inleggers. Door de andere Staten, werd de wet van 17 Mei 1875 schier ongewijzigd overgenomen. De gemeene grondbeginselen derhalve, voor de spaarbanken, zijn: publiciteit en toezicht eer de bank wordt opgericht; gebruik der fondsen en verdeeling der winsten; gestreng toezicht op het beheer.

Uitvloeisel der voorafgaande ervaring is, dat de wetgever het beheer aan banden legt, wel is waar, doch geenszins alleen naar staatsfondsen verwijst. Naast schuldbrieven van dien aard, mogen hypothecaire leeningen aangeaan en gebouwen aangeschaft worden. Verboden daarentegen is den banken handelspapier te disconteeren, of handel te drijven in waren en edel metaal.

In 1908, waren 1.319 spaarbanken in werking. Zij hadden 8.705.848 inleggers en een bedrag van 3.714.960.000 dollars aan kapitaal. Het sociale nut evenwel, dat met dit enorme bezit wordt gesticht, schijnt uiterst gering.

ITALIË.

Geheel anders is het, met dit laatste punt, hier gelegen, waar de schrijver, die de sociale verplichtingen der spaarbanken met warmte bepleit, bij voorkeur, verwijlt.

De wet van 15 Juli 1888, grondwet voor het spaarwezen, huldigt de volkomen zelfstandigheid van de spaarbanken, tegenover den Staat, doch bevat enkele voorschriften, in het belang der inleggers. De balans moet, telken jare, bij de regeering, worden ingeleverd. Daarbij moet worden gevoegd een verslag van de bestuursders, nopens werkzaamheden, staat en onderdeelen der spaarbank. Op gezette tijden, is zij onderworpen aan eene inspectie, zoodat onregelmatigheden, op staanden voet, kunnen worden achterhaald. Ook behooren de statuten duidelijk aan te wijzen de verschillende punten van huishouding, die de bank, bij haar beheer, zich voorstelt te volgen.

Wat hare oprichting betreft, is eveneens groote vrijheid gelaten. Zij kunnen het aanzijn danken aan zedelijke lichamen, gemeenten, banken van leening of instellingen van liefdadigheid, gelijk mede aan naamlooze vennoot-

schappen. Naar gelang van den vorm der oprichting, zijn statutaire bepalingen nopens hare huishouding verplichtend.

Iedere spaarbank, eens gevestigd, heeft rechtspersoonlijkheid. Vooraf echter moet een waarborgfonds, tot een minimum van 3000 francs, worden gestort, dat teruggegeven worden kan, indien de reserve het tiende deel der inlagen bedraagt.

Ten aanzien der aanschaffing van onroerende goederen, is de spaarbank in hare vrijheid beperkt, naardien dezen niet gemakkelijk vervreemdbaar zijn. Voor het overige, is zij, in hare belegging vrij, mits de statuten de verschillende onderdeelen dier belegging, in verhouding tot het kapitaal, aanwijzen. Feitelijk, worden in het gansche Rijk, dezelfde regelen gevolgd. Geleend wordt, op

1°. Hypotheek met of zonder amortisatie;

2°. Schuldbrieven van provinciën, gemeenten, openbare inrichtingen, maatschappijen tot bevoeiing en drooglegging, en alle andere genootschappen van voldoende goeioheid;

3°. Als voorschot op fondsen van den Staat, of met staatswaarborg, pandbrieven, grondcrediet, aandeelen van de Nationale Bank, obligatiën van provincies en gemeenten, spoorwegen, en in 't algemeen op alle nijverheids- of handelswaarden, die de bank zelve aankopen kan, pand van koopwaren en kostbaarheden;

4°. op dezelfde wijze als zij voorschot geeft, opent de bank een rekening-courant:

5°. zij disconteert handelspapier, met zes maanden vervaltijd en drie soliede handteekeningen;

6°. zij koopt schatkistbiljetten, staatsfondsen, obligatiën van nijverheids- of handelsvenootschappen, aandeelen van émissie-banken, obligatiën van provinciën of gemeenten, pandbrieven van grond- of landbouwcrediet, of prolongatiën op die titels;

7°. zij leent geld aan werklieden, tot aanschaffing van werktuigen, of tot landbouwkundige verbetering.

In 1909, had het Rijk 2.191.470 boekjes, vertegenwoordigend een kapitaal van 2.305.210.418 fcs. Daargelaten de welvaart der spaarbanken zelve, „hebben zij aan geheel „Italië onvergelykelijke diensten bewezen, en er is niet één „vorm van liefdadigheid of solidariteitsgevoel, die, door

„haar, niet aangemoedigd en machtig gesteund is. Maatschappijen van onderlinge hulp en coöperatie, van patronage „en van liefdadigheid, armhuizen en zuigelingen-inrichtingen, „huizen voor nachtverblijf en toevlucht voor bedelaars, „kassen voor huur en voor steun, maatschappijen voor „goedkoope woningen en landelijke kassen, al deze werden, „door de meeste spaarbanken, begiftigd, met eene, zich „telkens hernieuwende, edelmoedigheid. Te gelijktijd bieden „zij hulp aan den Staat, de provinciën en de gemeenten, „nemen zij deel in ondernemingen van algemeen nut, „dragen zij bij tot de inrichting van het grondcrediet, „en komen zij, door even verschillende als practische „middelen, te hulp aan den kleinhandel en aan de kleine „nijverheid." (228).

Hoe het plaatselijk en districts-publiek leven wordt aangewakkerd, mogen enkele voorbeelden toonen.

De spaarbank van Parma verleent subsidie aan wandelleergangen voor landbouw, en sticht een leerstoel om den landbouw de beste methoden van bewerking en bebouwing te leeren. Zij moedigt de oprichting van landelijke kassen aan, leent daar geld, houdt toezicht op het beheer en komt haar te hulp, door de gewichtigste crediet-handelingen voor eigen rekening te nemen. Landbouw-syndicaten richt zij, in het gansche district, op.

De Spaarbank van Bologna leent geld, tegen matige rente, ten einde landbouwkundige verbeteringen aan te brengen, geeft subsidie aan landbouw-vereenigingen, beurzen aan kweekelingen op landbouwscholen, onderhoudt coöperatieve vereenigingen van werklieden en keuterboeren, en verstrekt aan deze laatsten voorschot, tot aankoop van landbouw-werktuigen, zaad of mest.

De Spaarbank te Florence richtte een wedstrijd in voor de vervaardiging van een practisch landbouwkundig handboek, bestemd, om in landbouwkringen, de beste wijzen van verbouwing van verschillende soorten van voortbrengselen te verbreiden. Een prijs van 4000 francs werd daarvoor toegekend.

Elders, werden overeenkomsten met banken gesloten, ter gemeenschappelijke bevordering van landbouwcrediet, of wel, werden voorschotten verstrekt aan genootschappen van

handwerkslieden, ten einde tot aanneming van publieke werken in staat te stellen.

In één woord, op aanstichting der spaarbanken, werd allerwege de landbouw van staatsvoogdij bevrijd, en leent men, op voordeelige wijze, ten einde het volkscrediet te schragen.

Bewonderingswaardig vooral, is de edelmoedigheid, waarmee de spaarbanken een deel harer winsten afstaan, ten bate van werken van liefdadigheid. Zoodra hare reserves het tiende deel van hare inlagen bedragen, besteden zij alle, voor dit doel, belangrijke bedragen.

Vorstelijk zijn de giften, welke, ten dien einde, de lombardische spaarbank, ieder jaar, besteedt. Zij heeft, sedert 1883, in gemeenschap met andere gelijksoortige instellingen, opgericht een nationale verzekeringsbank tegen bedrijfsongelukken, en daartoe aan het waarborgfonds geschonken een bedrag van 625.000 francs. Zij heeft 1500 aandeelen genomen, in de maatschappij tot oprichting van goedkope woningen, en later aan die maatschappij het bedrag harer aandeelen geschonken, onder de enkele voorwaarde, dat de dividenden besteed zouden worden, ten voordeele van zoodanige gezinnen, als bijzondere belooning verdienen. Door hare medewerking, is opgericht eene studie-beurs, en zijn de lombardische provinciën, in het bezit eener grondcrediet-vereeniging, die, in het jaar 1908 alleen, 253 geldleeningen heeft gesloten, tot een gezamenlijk bedrag van 20.951.000 francs, aan overal verspreide grondeigenaren. Eindelijk, heeft zij, toen de zijdeteelt, in haar omgeving, vasten voet begon te krijgen, ten dienste van voorschotten aan de nijveren, een algemeen zijde-pakhuis opgericht, waarin, voor meer dan 30 millioen francs aan zijde, ligt opgestapeld.

Voor de verschillende werken van liefdadigheid, bestaat een fonds, dat gevoed wordt met zekere statutaire bijdragen van de jaarlijksche winst. Uit dit fonds is, in 1906, besteed 4.890.349 francs; en in 1907, 5.055.485 francs.

Behalve de werken van liefdadigheid, waarvan de opsomming eene geheele bladzijde van des schrijvers werk vult (232), wordt ook het onderwijs niet vergeten. Voor eene school, in verband met papierfabricatie, is 40.000, en voor een proefstation, gelijk bedrag uitgegeven. Aan hos-

pitalen, werd besteed 2.453.830 francs, en vereenigingen tot aanbouw van goedkoope woningen verkregen leeningen op langen termijn.

De Spaarbank van Milaan alleen heeft, van 1847 tot 1904, aan geschenken en subsidien besteed 47 millioen fcs. Haar voorbeeld wordt, op evenredigen voet, door de andere spaarbanken gevolgd, zoodat de bijeengegaarde bijdragen der armen, als een vruchtbare zegen op het land neerdaalt.

De Spaarbank van Bologna heeft een proefstation gesticht, ter verbetering van het rundveeras, bebossching aangelegd, voor de zijdeteelt, openbare kamers geopend, wedstrijden ingericht, voor genootschappen van onderlinge hulp, die op den meest wetenschappelijken voet ingericht zijn, en de beste statistische tabellen leveren, haar vijftigjarig bestaan, in 1887, gevierd, door toevluchtsoorden voor kinderen, met 100.000 fcs te begiftigen, en voor de stad Bologna een rekening-courant te openen van 1.400.000 fcs, opdat zij een nieuwe wijk stichten kunne.

Meer bijzonderheden worden gegeven, ook van kleinere spaarbanken, gelijk die van Imola, die wedijveren om aan de liefdadigheid de meest verschillende vormen te geven: beurzen voor landbouwleeringen, subsidies aan slachtoffers van rooveraanslagen, giften aan strijders in Africa, schenkingen aan genootschappen van onderlinge hulp, onderhoud van kinderen, in de inrichtingen van blinden en doofstommen, steun aan de Vereeniging het Roode Kruis, aanmoediging van plaatselijke nijverheid, schenking aan pensioenkassen, premieën voor de kleine spaarders, leeningen aan werklieden, ter aanschaffing van gereedschap, aankoop van machinerieën, dienende tot premieën aan verdienstelijke landbouwers enz.

In zijn Besluit (237), wordt, door den schrijver, nogmaals ingescherpt de leidende gedachte, waarmede het overzicht werd ondernomen. Daarbij, heeft men zich te herinneren, dat het te doen was om de fransche politiek, jegens de spaarbanken, eene politiek, die ze zoo sterk mogelijk aan den Staat verbindt, ze vlakweg plaatst onder staatsvoogdij, haar geenerlei ruimte van beweging laat, en niet één oogenblik uit het oog verliest, af te keuren, door ver-

wijzing naar de lessen der ervaring, die, zoo zegt de schrijver, vanzelf leiden tot het, door hem, ingenomen standpunt.

„Indien men onderling vergelijkt de verschillende ordeningen, door ons aangeduid, blijkt onmiddellijk, dat die, „welke haren socialen werkring het best hebben vervuld, juist „die zijn, welke aan de spaarbanken de meeste vrijheid „hebben gelaten en des wetgevers tusschenkomst tot een „minimum hebben herleid.”

Op den voorgrond behoort te staan, dat het belang der inleggers volkomen verzekerd zij. Dit onbetwiste punt evenwel daargelaten, zijn duidelijk aanwijsbaar verschillende opvattingen, in de sociale rol, die bedoelde inrichtingen te vervullen hebben.

„Waar de spaarbank vrijelijk zich beweegt, zonder dwang, „is het maximum der inlagen lenig genoeg opdat, binnen „die grens, eene zelfs ruime storting plaats vinden kunne, „de rente-standaard, aan de inleggers uitgekeerd, is minstens „gelijk aan, zoo niet hooger dan het gemiddelde der rente, „door de beste plaatsingen, in het land, verkregen, de eigen „middelen der inrichting gaan vooruit, waardoor de waar- „borgen van het gestort kapitaal toenemen, en de plaatselijke „instellingen hebben, op ruime schaal, deel aan de weldaden, „welke de bijeenvoeging zelfs der kleinste inlagen bewijst, „naardien de banken ze vrijgevig in omloop brengen, ten „bate van het grootst mogelijke aantal.

„Waar integendeel de Staat aan eene beschermende reglementeering, wellicht noodzakelijk, ten gevolge van roekeloosheid, of ongelukkig toeval, maatregelen toevoegt, door „niets gerechtvaardigd, zichzelf opwerpt tot rechter over de „bestemming, welke te geven zij aan de bijeengegaarde gelden, „de zorg om ze te verzamelen en vruchtbaar te maken, „voor eigen rekening neemt, zich inlaat met een reeks „handelingen, die met het staatstoehoeven niets hebben uit „te staan, daar blijven de gevolgen niet uit. De staatsdienst „is nauwlettend beperkt, door de noodzakelijkheid om het „risico te verkleinen, door zooveel mogelijk het maximum „der inlagen te verlagen, „of door, in zekere gevallen, het „recht van opvordering te verkleinen, de rente, komende „aan de inleggers is kleiner, dan die van onverschillig welke

„andere plaatsing, het openbare crediet is blootgesteld aan „de gevaarlijkste schokken en ernstigste rampen, en de „werken van voorzorg en solidariteit, vinden in de bijeen- „voeging van 's volks spaarpenningen niet den geldelijken „steun, die hunne pogingen zou kunnen verlevendigen en „terf bate van de gemeenschap, hunne edelmoedige aan- „stichting doen strekken”.

Terecht noemt de schrijver het een veelbeteekenend feit, dat, in de landen, waar het maximum van vrijheid der spaarbanken, dat vereenigbaar is met de onvermijdelijke zekerheid van belegging, tevens het maximum van vertrouwen in die inrichtingen, bij de bevolking, bestaat, en „dat kleine landen, gelijk Denemarken, Zweden, Noor- „wegen, in dit opzicht, een aanmerkelijken voorsprong „hebben boven groote natieën, als Engeland en Frankrijk „(238)”. Men zal opmerken, dat Nederland, in dit redebeleid, niet wordt genoemd.

Gevraagd, aan welk type van inrichting beantwoorden moeten de inrichtingen, die spaarpenningen bijeen verzamelen, antwoordt de staathuishoudkundige, met deze praemissen voor oogen: „men geve de voorkeur aan eene „ordering, die het naast is bij algeheele autonomie en de „ruimste decentralisatie geniet.

„Wil men, dat het rentebedrag, voor de inleggers, ge- „noegzaam loonend is, dan moet de vrijheid, den spaar- „banken gelaten, voor de belegging van hare fondsen, haar „veroorloven een oordeelkundige keuze te doen tusschen de „meest winstgevende plaatsingen, die niet altoos, het lijkt „er niet naar, zijn plaatsingen in staatsfondsen.

„Wil men, dat de toepassing der spaarzaamheid, zich „ontwikkele, dan is het noodig, dat men kapitalen, al zijn „ze belangrijk, niet afneme van inrichtingen, die dan toch „bestemd zijn ze te ontvangen, door bepaling van een „maximum, zoo gering, dat men geneigd is, met sparen „op te houden, doordien men niet langer profijt er van „kan trekken.

„Wil men den inleggers de beste en degelijkste waar- „borgen geven, dan is het niet noodig, in geen enkel opzicht, „te leunen op het staatscrediet, dat altoos gevoelig is aan „den indruk der politiek en aan de werking van buiten-

„landsche gebeurtenissen. Beter is het, door de verscheidenheid van plaatsingen, de risico's te doen opwegen, die uit „eene of andere onvastheid kunnen voortvloeien, en de „verbintenissen, aangegaan jegens de inleggers, te doen be- „rusten op den voortbrengenden arbeid, op de verbetering „van den economischen toestand des lands, op den grond- „eigendom, op de bebouwing zelve van den grond.

„Bovenal, wil men niet, dat het spaarwezen blijve eene „persoonlijke deugd en in zekeren zin eigenbaatzuchtig, „wil men, dat het spaarwezen in verbinding trede met 's lands „economisch en sociaal leven, dan is het onvermijdelijk, „dat men de pogingen daarvan niet onvruchtbaar make, „doordien de Staat de hand legt op de gezamenlijke kapitalen, „door het spaarwezen verzameld, maar dat men de gansche „gemeenschap van de vruchten daarvan deelachtig doe „worde.” (238)

(Wordt vervolgd.)

J. A. LEVY.